

Lagstiftning om omsorger

Lars Bolander

Riksdagen antog i juni 1985 ny lag om särskilda omsorger om psykiskt utvecklingsstörda mfl. Lagen träder i kraft 1 juli 1986. Samtidigt avses ny skollag – omfattande också undervisning av utvecklingsstörda i särskolan – börja gälla. Dessa båda lagar ersätter omsorgslagen från 1967. Omsorgskommitténs huvudsekreterare, omsorgsdirektör Lars Bolander, redogör här för den nya lagen och dess bakgrund.

1967 års lag har för många kommit att framstå som drivkraften i utvecklingen av nya omsorger – stöd till hemmen och korttidsvård, startandet av inackorderingshem och dagcenter, lokalintegrering och decentralisering av särskolan m.m. Men sanningen är nog den att tidigare lagar – 1954-års om undervisning och vård av psykiskt efterblivna och 1944-års om undervisning av bildbara sinnesslöa – gav grunden för en utveckling med utnyttjandet av 1960–1970-talens goda resurser.

1967 års omsorgslag

För att ingå i personkretsen för omsorgslagen – vara psykiskt utvecklingsstörd – skulle man ha en hämmad förståndsutveckling samt vara i behov av omsorger. I motsats till tidigare var man utvecklingsstörd så länge man hade behov av omsorger. Någon "stämpling" för livet gav omsorgslagen inte anledning till.

Landstingen blev genom lagen huvudmän för omsorgerna till flertalet utvecklingsstörda. Landstingen skulle svara för

- undervisning i särskola (förskola, grundsärskola, träningsskola, yrkesskola och särskild undervisning)

- vård å vårdhem, specialsjukhus, daghem för barn, sysselsättningshem samt
- bostäder i annat enskilt hem, elevhem och inackorderingshem.

Omsorgslagen med åtföljande stadga reglerade ingående omsorgernas verksamhet, organisation, administration och tillsyn. Att lagen var så detaljerad hörde samman med att andra lagar i samhället uppfattades ge ett mycket blygsamt stöd till handikappade människor. Man ville få en lag som täckte allt vad en utvecklingsstörd kunde behöva.

Situationen blev en annan i mitten på 1970-talet. Då förbereddes socialtjänstlag och hälso- och sjukvårdslag, som var för sig var inriktade på att omfatta alla invånare. Omsorgerna om utvecklingsstörda hade samtidigt börjat spridas ut över länen med sikte på att få dagcenter och inackorderingshem i varje kommun eller kommundel. Tillgången på vanlig samhällsservice blev allt angelägnare för utvecklingsstörda och deras familjer, samtidigt som den särställning som omsorgslagen gav de utvecklingsstörda blev till hinder för att få denna vanliga service.

Omsorgskommittén

I det läget tillsattes 1977 en parlamentarisk kommitté, omsorgskommittén, med uppgift att se över verksamheten och lagstiftningen för utvecklingsstörda mfl handikappgrupper. Kommittén övervägde ingående behovet av fortsatt lag och fann skäl att föreslå lag om vissa handikappomsorger. Kommittén föreslog även att reglerna om undervisning

Man ville med 1967 års omsorgslag få en lag som täckte allt vad en utvecklingsstörd kunde behöva.

Vanlig samhällsservice blev allt angelägnare samtidigt som den särställning som omsorgslagen gav de utvecklingsstörda blev till hinder för att få denna vanliga service.

av utvecklingsstörda i särskolan skulle föras in i skollagen. Det ansvar kommunernas socialnämnder borde ha för människor med svåra handikapp borde också tydligare markeras i socialtjänstlagen.

Omsorgskommitténs lagförslag fick en betydande uppslutning. Dock motsatte sig kommunförbunden att få sina åligganden så strikt reglerade och departement och regering hade svårigheter med att lägga fram proposition.

Därför tillsattes i slutet av 1983 en arbetsgrupp för beredning. Gruppen skulle utgå från omsorgskommitténs förslag, remissyttrandena samt direktiv till kommittéer om finansiering av reformer. Arbetsgruppen föreslog i december 1984 ny omsorgslag. Proposition lades fram i februari 1985 och riksdagsbeslutet fattades i juni samma år.

1985 års lag om särskilda omsorger

I lagen markeras mycket klart lagens karaktär av att vara komplement till socialtjänstlag och hälso- och sjukvårdslag. Man talar om att lagen är en "pluslag".

Personkretsen vidgas utöver psykiskt utvecklingsstörda till att också omfatta personer med hjärnskador samt barndomspsykos. Båda grupperna uppfattas ha behov av särskilda omsorger på samma sätt som utvecklingsstörda har det. Med hjärnskadade avses personer som fått bestående begåvningshandikapp till följd av skador eller sjukdomar och vars rehabilitering till stor del är avslutad. Gräns dras dock mot personer med psykiska sjukdomstillstånd samt skador till följd av missbruk, vilkas vårdformer anges vara psykiatrisk verksamhet i samarbete med socialtjänsten. Med gruppen barndomspsykotiska menas barn och vuxna vars djupgående personlighetsstörningar debuterat före sju års ålder. Kännetecknande för dessa barndomspsykotiska är att de har omfattande avvikelser

i sina sociala och känslomässiga relationer till omgivningen. Ofta har de också svåra störningar i sin språkförmåga.

De särskilda omsorgerna skall syfta till att ge utvecklingsstörda möjlighet att leva som andra. De särskilda omsorgerna är:

- Rådgivning, annat personligt stöd samt stöd av kontaktperson.
- Daglig verksamhet i dagcenter eller annan sysselsättning.
- Korttidsvistelse för att avlösa anhöriga (också tillsyn av skolungdomar över 12 år efter skolan).
- Familjehem eller elevhem för barn och ungdomar.
- Gruppbostad för vuxna.
- Fritidsverksamhet och kulturella aktiviteter för de som bor i elevhem eller gruppbostad.

Lagen markerar också att den som behöver särskilda omsorger och inte kan få det på annat sätt har rätt till omsorger. På samma sätt som socialtjänstlagens bistånd kan överklagas hos länsrätten öppnas nu möjligheten till klagan om särskilda omsorger.

Landstingen är fortfarande huvudmän, men landstingen skall samråda med kommunerna om planeringen av de särskilda omsorgerna. Det ges också möjligheter till omsorger i kommunal regi, om kommun och landsting är överens härom och om regeringen givit sitt medgivande.

I lag om införande av lagen om särskilda omsorger regleras avvecklingen av vårdhem och specialsjukhus, en process som sedan ett tiotal år varit igång på flera håll inom vårt land.

Ny skollag

När detta skrivs har propositionen om ny skollag lagts fram. Riksdagsbeslut väntas under hösten 1985 och ikraftträdande av ny skollag avses ske 1 juli 1986.

Skollagen föreslås nu också omfatta särskolan, som därmed ingår som skolform inom det allmänna skolväsendet. Landstingen skall fortfarande vara huvudmän för särskolan, dock med det undantaget

1985 års lag är en "pluslag"

